

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 4. září 2025 ve věci č. 30556/22 – E. A. a Association européenne contre les violences faites aux femmes au travail proti Francii

Senát páté sekce Soudu jednomyslně shledal, že došlo k porušení článků 3 a 8 Úmluvy v souvislosti s vyšetřováním sexuálního násilí vůči stěžovatelce ze strany jejího nadřízeného na pracovišti. Francie nezajistila dostatečně jasný a účinný trestní rámec pro postih nekonsenzuálních sexuálních aktů, a navíc platný rámec vnitrostátní orgány navíc neaplikovaly způsobem, který by stěžovatelce poskytl účinnou ochranu a zabránil její sekundární viktimizaci.

I. Skutkový stav

První stěžovatelka, E. A., pracovala od roku 2010 v nemocniční lékárně vedené K. B., který měl významné postavení v rámci dané nemocnice. Druhou stěžovatelkou je nevládní organizace Association européenne contre les violences faites aux femmes au travail („AVFT“) zasazující se proti násilí na ženách v pracovním prostředí. V roce 2013 byla E. K. opakovaně hospitalizována na psychiatrii. Zároveň sdělila své přímé nadřízené, že už po dobu několika let je mezi ní a K. B. intimní vztah, v němž K. B. postupně začal uplatňovat sadomasochistické a vysoce kontrolující praktiky. E. A. popisovala rostoucí psychický nátlak, izolaci, ponižování na pracovišti, vyhrožování profesními následky a eskalující násilné sexuální praktiky včetně opakovaných nedobrovolných análních penetrací, fackování, bití a ponižování.

Na doložení svých tvrzení předložila stěžovatelka korespondenci s K. B. a dokument s názvem „smlouva pána s fenkou“, na jehož základě byla jakožto „fenka“ zavázána k ponižujícím sexuálním a podřízeným rolím. Dokument byl spolupodepsán K. B. a opatřen razítkem jeho funkce. Nemocnice zahájila interní šetření, K. B. suspendovala a oznámila věc státnímu zástupci.

E. A. podala trestní oznámení pro znásilnění, sexuální napadení, ublížení na zdraví, sexuální a morální obtěžování a zneužití bezbrannosti. Policie vyslechla stěžovatelku, její kolegy i rodinu a další svědky včetně bývalé partnerky K. B., která popsala podobný vzorec násilného, dominantního a psychicky devastujícího vztahu. Znalci u E. A. diagnostikovali těžké posttraumatické potíže a tzv. stockholmský syndrom, u K. B. pak silné, špatně kontrolované sexuální a agresivní pudy.

Státní zástupce však zahájil trestní stíhání pouze pro ublížení na zdraví a sexuální obtěžování s přitěžujícími okolnostmi spočívající v tom, že K. B. byl nadřízeným E. A.; nezahájil stíhání pro znásilnění či sexuální napadení. Prvostupňový soud v roce 2017 uznal K. B. vinným ze skutků, pro něž byl obžalován, a zdůraznil, že K. B. se vůči stěžovatelce choval agresivně a ponižujícím způsobem, což mělo dopad na zhoršení jejího fyzického a duševního zdraví. Soudce, jemuž věc připadla, neměl pravomoc překvalifikovat věc na znásilnění, a odmítl ji překvalifikovat na sexuální napadení s odůvodněním, že v jednání chybělo násilí, nátlak, hrozba nebo překvapení.

E. A. se proti rozsudku odvolala a požadovala překvalifikování trestných činů na sexuální napadení. Odvolací soud však naopak K. B. v roce 2021 zcela zprostil viny, přičemž zdůraznil, že E. A. podepsala „smlouvu mezi pánem a fenkou“, aktivně se podílela na některých jejích ustanoveních a v komunikaci se sestrou K. B. projevovala vůli ve vztahu pokračovat. Z toho odvodil její souhlas se všemi sexuálními praktikami a zprostil K. B. viny ze sexuálního obtěžování. Kasační soud v roce 2022 dovolání E. A. a přistoupení asociace AVFT odmítl.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 3 A 8 ÚMLUVY

Stěžovatelky tvrdily, že došlo k porušení práv E. A. chráněných články 3 a 8 Úmluvy, jelikož právní rámec neposkytoval dostatečnou ochranu před nekonsensuálními sexuálními akty. Dále tvrdily, že vnitrostátní orgány nesplnily svou povinnost účinně vyšetřit činy oznámené E. A. a potrestat pachatele a že vystavily E. A. sekundární viktimizaci.

a) K přijatelnosti

Soud připomněl, že aby měla fyzická osoba, nevládní organizace nebo skupina jednotlivců právo podat individuální stížnost, musí být obětí porušení práv chráněných Úmluvou (*Aksu proti Turecku*, č. 4149/04, rozsudek ze dne 15. března 2012, § 50–51). Soud obvykle nepřiznává postavení oběti spolku, pokud neexistuje opatření, které se ho přímo dotýká, a to ani v případě, že by mohly být ohroženy zájmy jeho členů. Soud konstatoval, že AVFT nemá postavení „oběti“ podle článku 34 Úmluvy, protože sama neutrpěla žádnou újmu. Podotkl, že jelikož E. A. podala vlastní individuální stížnost a byla před Soudem řádně zastoupena, AVFT nemá oprávnění podat stížnost ani vlastním jménem, ani jako její zástupkyně. Stížnost AVFT proto odmítl jakožto nepřijatelnou *ratione personae*.

Stížnost E. A. naopak prohlásil za přijatelnou a odmítl námitky vlády ohledně nevyčerpání prostředků nápravy.

b) K odůvodněnosti

1. Obecné zásady

Soud zopakoval, že znásilnění a závažné sexuální napadení jsou špatným zacházením ve smyslu článku 3 a zároveň zasahují do základních aspektů soukromého života podle článku 8 (*Y proti Bulharsku*, č. 41990/18, rozsudek ze dne 20. února 2020, § 63–65). Státy proto mají pozitivní povinnost jednat přijmout účinná trestní ustanovení kriminalizující sexuální akty bez souhlasu, a jednak tato ustanovení účinně uplatňovat (*M. C. proti Bulharsku*, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 153 a 166). Pozitivní závazky musí být vykládány ve světle mezinárodních nástrojů, a zejména Istanbulské úmluvy, která poskytuje komplexní rámec pro prevenci, stíhání a odstranění násilí páchaného na ženách a ochranu obětí (*J. L. proti Itálii*, č. 5671/16, rozsudek ze dne 27. května 2021, § 120).

i. Povinnost zavést vnitrostátní právní rámec

Pozitivní závazky podle článků 3 a 8 vyžadují právní rámec chránící fyzickou a morální integritu, včetně ochrany před závažnými činy jako je znásilnění. Státy mají v této oblasti prostor pro uvážení, ten však není neomezený. Účinná ochrana proti znásilnění vyžaduje trestní postih všech sexuálních aktů bez souhlasu, i tehdy, když oběť nekladla fyzický odpor (*M. C. proti Bulharsku*, cit. výše, § 150, 155–156).

ii. Povinnost účinně používat vnitrostátní právní rámec

Pokud osoba vznesle hájitelné tvrzení, že se stala obětí činů v rozporu články 3 a 8 Úmluvy, musí vnitrostátní orgány provést účinné vyšetřování, které bude způsobilé zjistit skutkový stav a v případě potřeby identifikovat a potrestat odpovědné osoby (*B. V. proti Belgii*, č. 61030/08, rozsudek ze dne 2. května 2017, § 56).

Vyšetřování a jeho závěry se musí primárně zaměřit na posouzení absence souhlasu (*M. C. proti Bulharsku*, cit. výše, § 181). To musí odrážet požadavek svobodné vůle mít konkrétní sexuální vztah v době jeho uskutečnění a s přihlédnutím k jeho okolnostem (*H. W. proti Francii*, č. 13805/21, rozsudek ze dne 23. ledna 2025, § 91). Za aspekty relevantní pro posouzení souhlasu označuje Soud zejména: existenci nevyváženého vztahu mezi pachatelem a obětí; nízký věk oběti a její věkový rozdíl od pachatele; psychickou křehkost oběti a její zvláštní zranitelnost; opilost; faktory vysvětlující stav šoku v době událostí; jakož i psychologický dopad událostí na oběť. Soud rovněž zohledňuje, zda byl pachatelem některý z těchto prvků zranitelnosti znám.

Povinnost chránit jednotlivce před násilnými činy ze strany jiných soukromých osob se vztahuje i na profesní sféru (*Špadijer proti Černé Hoře*, č. 31549/18, rozsudek ze dne 9. listopadu 2021, § 87). Zejména pokud jde o sexuální násilí páchané na pracovišti, vztah moci a podřízenosti představuje důležitý aspekt pro posouzení důkazů a chování oběti (*C. proti Rumunsku*, č. 47358/20, rozsudek ze dne 30. srpna 2022, § 80).

2. Aplikace zásad na projednávanou věc

i. K vnitrostátnímu právnímu rámci

Soud konstatoval, že francouzské trestní právo sice výslovně neuvádělo pojem *souhlas* v definici znásilnění a sexuálního napadení, avšak jeho absence je dlouhodobě zohledňována judikaturou kasačního soudu. Zpráva GREVIO (Skupiny expertů Rady Evropy proti násilí na ženách a domácímu násilí) z roku 2019 však upozornila na právní nejistotu a kolísavý výklad znaků skutkové podstaty, která nepostihuje všechny situace absence souhlasu, zejména u obětí ve stavu šoku. Soud zároveň poukázal na rostoucí evropský konsensus ohledně výslovného zakotvení souhlasu do definice znásilnění nebo obdobných trestných činů a uznání absence takového souhlasu za skutkovou podstatu trestného činu. To odpovídá i mezinárodním závazkům Francie plynoucím zejména z ratifikace Istanbulská Úmluvy.

ii. K použití vnitrostátního právního rámce

Soud konstatoval, že vnitrostátní orgány reagovaly na oznámení E. A. bez prodlení: nemocnice zahájila šetření, pozastavila K. B. výkon funkce a věc oznámila státnímu zástupci, načež bylo zahájeno trestní vyšetřování doplněné znaleckými posudky. Proti K. B. bylo zahájeno trestní stíhání, i když byl nakonec zproštěn obžaloby. Samotné zproštění však podle Soudu neznámá, že povinnost účinného vyšetřování nebyla splněna; je třeba posoudit, zda řízení jako celek poskytlo E. A. účinnou ochranu před nekonsenzuálními sexuálními akty.

Soud se *zprvu* zaměřil na účinnost vyšetřování a trestního stíhání. Konstatoval, že oznámení E. A. obsahovalo hájitelná tvrzení o znásilnění a sexuálním napadení. Přesto bylo vyšetřování nejasně vymezeno a jeho rozsah zúžen pouze na ublížení na zdraví a sexuální obtěžování. Tato tvrzení byla proto zohledněna jen okrajově, navzdory jejich závažnosti.

Skutky, pro něž byl K. B. stíhán, byly kvalifikovány jako ublížení na zdraví a sexuální obtěžování, ačkoli fakticky šlo o závažné sexuální násilí včetně nedobrovolné anální penetrace. Podle Soudu tak nebyla během vyšetřování a stíhání účinně použita ustanovení postihující nedobrovolné sexuální akty.

Soud připomněl, že běžně nepřehodnocuje vyšetřovací postupy, avšak opomenutí zjevně nezbytné vyšetřovací stopy může zásadně narušit schopnost vyšetřování objasnit skutkový stav a určit odpovědné osoby.

Od počátku bylo tvrzeno, že sexuální násilí se odehrálo v kontextu kontroly vykonávané K. B. a mělo na E. A. závažné psychické následky, včetně hospitalizace. Podle Soudu proto bylo klíčové zkoumat, zda byla E. A. za těchto okolností schopna svobodně udělit souhlas k sexuálním aktům. Analýza korespondence mezi E. A. a K. B. byla zásadní pro pochopení jejich vztahu, avšak vyšetřování v tomto směru bylo nedostatečné. Vyšetřovatelé neopatřili další důkazy a opožděné zabavení techniky K. B. vedlo ke ztrátě digitálních důkazů, aniž by soudní vyšetřování tuto mezeru napravilo.

Ačkoli psychiatrické vyšetření prokázalo u E. A. závažné trauma a příznaky stockholmského syndromu, nebylo provedeno další šetření, které by posoudilo, zda tyto skutečnosti ovlivnily její schopnost svobodně souhlasit se sexuálním stykem. Soud uzavřel, že vyšetřování skutkových okolností nebylo provedeno dostatečně důkladně. Celé řízení trvalo osm let a šest měsíců a probíhalo před soudy tří stupňů. Významná zdržení nastala jak ve fázi vyšetřování, tak v odvolacím řízení. Soud naznal, že řízení nebylo provedeno s požadovanou rychlostí.

Zadruhé se Soud zabýval tím, jak soudy vyhodnotily existenci souhlasu na straně stěžovatelky. Konstatoval, že prvoinstanční soud odmítl překvalifikovat skutky na závažné sexuální napadení s odůvodněním, že nebylo prokázáno použití násilí, nátlaku, hrozby ani překvapení. Přestože konstatoval psychickou a emoční zranitelnost E. A., zneužití autority ze strany K. B., výhrůžky

profesními důsledky i postupné zhoršování jejího zdraví, tyto skutečnosti nijak nepromítl do hodnocení souhlasu ani do posouzení morálního nátlaku. Odvolací soud následně K. B. plně zprostil obžaloby a uzavřel, že E. A. s jednáním souhlasila. Svůj závěr opřel zejména o existenci „smlouvy“ upravující sadomasochistické praktiky a o komunikaci E. A. na sociální síti, z níž dovodil její úmysl ve vztahu za daných podmínek pokračovat.

Soud konstatoval, že mezi E. A. a K. B. vznikl na pracovišti intimní vztah, který se odehrával v kontextu opakovaného psychického týrání v soukromí. Z výpovědí vyplývá, že K. B. vůči E. A. stupňoval ponižující a agresivní projevy, zvyšoval kontrolu nad jejím každodenním životem a projevoval vůči ní úmyslnou ambivalentnost. Soud toto jednání kvalifikoval jako donucovací kontrolu, tedy formu systematické dominance podkopávající psychickou integritu a autonomii oběti, jak vyplývá i z judikatury Soudu (*Volodina proti Rusku*, č. 41261/17, 9. července 2019, § 81) a zpráv GREVIO. Takové chování může oběť uvést do stavu zvláštní zranitelnosti a oslabit její úsudek. Vyšetřující soudce navíc konstatoval, že K. B. měl na E. A. mimořádně silný psychologický vliv.

Soud připomněl, že souhlas musí vyjadřovat svobodnou vůli k určitému konkrétnímu jednání v čase a kontextu, kdy k němu dochází (*H. W. proti Francii*, cit. výše, § 91), a že je ze své podstaty odvolatelný. Žádná dřívější dohoda, včetně písemné „smlouvy“, nemůže předem legitimizovat budoucí násilné sexuální praktiky. Odvolací soud proto neměl stavět svůj závěr o souhlasu stěžovatelky na pouhém podpisu takového dokumentu, ale měl pečlivě prověřit tvrzení E. A., že konkrétní akty proběhly proti její vůli nebo pokračovaly navzdory jejím prosbám, aby s nimi K. B. přestal.

Soud kvalifikoval „smlouvu pána s fenkou“, kterou K. B. opakovaně upravoval, jako nástroj donucovací kontroly. Zapojení stěžovatelky do její formulace označil za irelevantní. Tím, že odvolací soud použil tento dokument proti ní a dovodil z něj její všeobecný souhlas, vystavil ji podle Soudu sekundární viktimizaci, přičemž takové zdůvodnění je jak vyvolávající vinu, tak stigmatizující a může jiné oběti odradit od podání trestního oznámení. Vnitrostátní orgány tak nedostály své povinnosti chránit důstojnost stěžovatelky (*L. a ostatní proti Francii*, č. 46949/21, rozsudek ze dne 24. dubna 2005, § 226).

iii. Závěr

Soud shrnul, že kombinace nedostatků tehdejšího právního rámce a jeho vadné aplikace – zejména vyloučení závažných sexuálních deliktů z rámce vyšetřování, neúplné a pozdní dokazování, nadměrná délka řízení a nekontextuální, formalistické posouzení souhlasu oběti – znamenaly, že Francie nesplnila své pozitivní závazky zajistit účinný trestní postih sexuálních aktů bez souhlasu a účinnou ochranu E. A. Shledal proto porušení článků 3 a 8 Úmluvy.